

Budji 178

178

178
1629

ÉVI JELENTÉS,

MELYET TEKINTETTEL

az 1854-től—1858-ig lefolyt időre

A KÖZSÉGVÁLASZTMÁNYNAK

1858-ik évi Novemberi

RENDES GYŰLÉSÉBEN

ELŐADOTT:

CSORBA JÁNOS

CS. KIR. HELYTARTÓSÁGI TANÁCSOS, FERENCZ JÓZSEF REND
LOVAGJA, ÉS SZ. KIR. DEBRECZEN VÁROS POLGÁRMESTERE.

D^oBALLAGI MÓR.

4.

DEBRECZENBEN,

NYOMATOTT A VÁROS KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1858.

61576005677

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PRINTED AND BOUND BY

AT THE UNIVERSITY PRESS

CHICAGO, ILL.

1888

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

PHYSICS

OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS

OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1888

Tekint. Községválasztmány!

A közigazgatásnak imé ujjon lejárt egy szaka s ezzel lejárt ötödik éve azon helyzetemnek, melyet e nagy község bel és köz életének igazgatásában Ő cs. kir. Apostoli Felsége magas kormányának, engemet minden jóra buzdító megbecsülhetlen bizalmából 1854-ik év Január 1-jén elfoglalék, s a Tekintetes Községválasztmány részvételével s gyámolításával folytaték. Öt közigazgatási évszak van tehát hátunk mögött, s nekünk, kik közre működésre hivatva valánk, ez szám szerint is tekintélyes időszak a leélt eseményeket s városunk helyzetét tekintve pedig

oly sok figyelmet érdemlő, hogy én, bár a felelőség tekintetéből, bár a nyilvánosság szeretetéből, bár pedig azon okból, hogy számolhassunk mi itt, kik az öt év lefolyása alatt az idő s körülmények szülte okokból sokszor fátalton oszlánk el és szét a köz jó előmozdítása végetti gyűléseinkből, melyekre a felmerült akadályok a mutatkozott bajok bennünket egybehívának, mondom azon okból is, hogy számolhassunk en magunknak — magunknak is itt bent, másoknak is itt bent, másoknak is oda kívül, sőt távolba is hazánk fiainak az idővel, s felső kegyes bizalomból nyert hivatalos állásunkból kifolyt cselekedeteinkkel, sáfárkodásunkkal hogy számolhassunk, — hogy a kétkedőket felvilágosítsuk, a dolgok helyzetével esmeretleneket a valódi állapot helyzetének esmeretéhez vezérelhessük, végre hogy azo-

kat, kik utánnunk e községnek hallhatlan természetere szerént következeni fognak, ki-méletes itéletre birhassuk, mondom mind ezen okokból elhatároztam, hogy ezen öt évről szóló hivataloskodás eseményeit a Te-kintetes Községválasztmány a községitagok és mind azok számára, kik városunk s köz-ségünk életének mozzanatira, fejlődésére s menetére érdekkal viseltetnek ez uttal és illő alkalommal tiszteletteljesen a történet és valóság hü alapjára fektetve előadjam.

Mielőtt azonban az egyes tárgyak elő-adásába bocsátkoznám, megemlékezem a városunkra nézve örökké nevezetes 1857-ik évről, a midön Ő cs. kir. Felsőégeik Május 28-án e városi közönséget legmagasabb je-lenlétük által szerencsétették, mely örven-detes eseménynek állandó emlékezetére a

községi választmány jobbágyi hódolata je-
léül itt ezen emlékkövet állittatá.

Ugyan ez évben November 19-kén sze-
rencsés volt még a város az ország gene-
ral Kormányzóját cs. k. főherczeg Albrecht
Ő Fenségét is kebelében üdvözölhetni, a mi-
dön a Szolnok-debreczeni vasútvonalat sa-
ját Fenséges személyében megnyitotta.

Egyház, iskola, jótékony-ság.

Az ezen czélokra budgetszerűleg megállapított évenkénti kiadás 32,000 frtra megy.

Az elemi oktatásnak a múlt évben megkezdett évenkénti 3163 forinttali segélyezése; a leánytanítók, ugyszinte a róm. kath. elemiiskolai tanítók fizetéseinek felemelése, és ugyanitt egy IV-ik osztálynak megnyitása; a rajziskolában az ipar és művészet előhaladhatása által igényelt mintarajzoknak beszerzése; egy izraelita elemi iskola megnyitása, nemkülönben a kereskedelmi testület által alapított kereskedelmi vasárnapi-iskola tanúsítják, hogy a község hatóság kötelességének ez irányban megfelelni igyekszik. Egy műtanodának közkölttségből alapítása iránti tárgyalások pedig épen folyamatban vannak.

Oskola köteles gyermek van 4195, jár pedig az elemi iskolákba a helvét hitvallásuaknál 1984, a róm. katholicusoknál pedig 212. A gyermekek oskolázására vonatkozó felsőbb rendeletnek ezentúl még szigorúbban elég fog tétetni.

A nyomor enyhítése, betegek ápolása, árvák és lelenczek segélyezése és nevelésére meg nem szünő, érdemlett gond és figyelem fordittatik.

Egy szegény intézetnek alapítása 100 munkaképtelen lakosok számára, kik itt lakással, fűtéssel, élelemmel s ru-

házzal elláttatnak, és a melyre a község Ö cs. kir. Fensége korona örökös Főherczeg Rudolf születése méltó emlékéül, a helybeli ref. egyház-tanáccsal egyesülve egyenlő részben 160,000 pfrnyi tőkét ajánlott, az itt uralkodó kegyeletes érzelmeknek valóban eléggé örvendetes jele.

A polgári kóroda, mely 22,490 pfrt. alaptőkével bír, 47 ágyra újonnan szervezetett, és miután $\frac{9}{10}$ részben nem idevaló, hanem többnyire máshonnan került idegeneknek szolgál: nyilvános betegápoló intézetté lett nyilvánítása által, a gyógyítási költségeknek eddig nehezen vagy épen nem eszközölhetett beszédhetése biztosított.

A nagyméltóságú cs. kir. országos hatóságnak legújabb időkben tett intézkedései következtében e város, néhány évek múlva, főleg csak idegen szegények befogadására szolgálendő tágasabb s nagyobb efféle intézettel fog dicsekedhetni.

Más nagyobb városok példájára itt is gondoskodott a kereskedői testület egy kereskedői beteg-ápoló intézetről, mely ez idő szerént már meg is nyitattott.

A Theresianum-féle árva alap egy bérjövédelmes házhoz kívül 170,000 pfrt. alaptőkével bír, legnagyobb részt nemzeti kölcsön kötelezvényekben; miután azonban újabb időkben egy árva intézetnek felállítása iránti tárgyalások folyamatban vannak, és felsőbbileg elrendeltetett, hogy a kamatok nagyobb része ismét tőkésítették, ez okból az említett árva alap most csak 134 gyermeket segítyez, évenkénti 1076 pfrt. kiadással, és 1854 óta a megszaporodott árvák szükségleteiről más úton és módon lön gondoskodva.

A hasonlóul csak néhány év óta fenálló szegények pénztára 1640 frt. tökével bír, s hogy ez lehetőleg megkíméltessek, a községi pénztárból is történnek segélyezések; az új évi üdvözletek megváltása, s a jótékony czélokra előadások, ezen alpnak idővel mindenesetre növekedő mellék segédforrását képezendik.

Végül a fenemlített szegény intézet alapítása, czél-szerű felszerelése és vezetése mellett kilátás van arra is, hogy az egyes lakosoknak reménylhető s egyébként is nélkülözhetlen közreműködésével az utczai koldulás végkép meg fog szűnni.

Egészség ügy.

Az orvosoknak újabb időbeni gyakoribb letelepedése, nemkülönben a minden igényeknek megfelelő 7 gyógyszer-tár kedvező tanúságot tesznek arról, hogy a kuruzsolók s gyógykontárokhoz e vidéken a nép közt még mindég uralkodott bizodalom immár szűnő félben van.

Az egykoron itt járványos váltóláz már évről évre ritkábban fordul elő, míg ellenben a görvély és bujakórság mindinkább terjed.

Az idei himlőoltás a felsőbb helyről keletkezett s kel-lően foganatosított rendszabályok következtében kivánt si-kerrel ment véghez; mert mind a mellett hogy az összeírt gyermekek nagyrészét, számszerént 860-at, a mértföldekre eső tanyákról kellett behozni, mégis az ebbeli lajstromok

és kimutatások szerint 2000 gyermek kívánt eredménnyel oltatott be.

Az utóbbi 5 évben születtek s meghaltak következő részletes kimutatása, fokozatosan növekedő kedvező arányt tüntet elő és pedig:

	Születtek:	Meghaltak:
1854.	1547,	2209,
1855.	1634,	1669,
1856.	1546,	1335,
1857.	1729,	1254.

A már második nyárban uralkodó nagy szárazság, leginkább azonban a legelő kútak kiapadása miatt a marhavész, nemkülönbén más járványos betegségek kiütésétől méltán lehetett tartani, s ez csak is úgy akadályoztathatott meg, hogy a gulyák s nyájak még elég jókor szétverettek.

Tekintve azonban a rendkívüli takarmány szükségét, a rossz telelés mellett különben is oly sok veszélyes nyavalyáknak kitett lovakra nézve csak szelíd tél lehet kívánatos.

Megemlítendő itt még az 1854-ik évben életbe léptetett rendszeres gyepmesterség, melynek felállítása egészségrendőri tekintetből itt felette szükséges volt.

A község pénzügyi viszonyai.

Mintegy 7 milliónyi értékű községi vagyon mellett, most a községi adósság, a Salétrom háznak s ezzel együtt a tudvalévő báró Vayféle pusztarészek megvásárlásának árrát

is betudva, 760,000 frtra rug, miután a folyó közigazgatási évben 229,500 pfrt. adósság törlesztetett.

A nagyméltóságú cs. kir. Helytartósági osztály által készített törlesztési terv szerint, ebből a legközelebbi 4 év alatt, rendkívüli események elő nem állása esetében 600,000 frt. visszafizetendő, a többi 160,000 pforint oly testületek, s alapok tőkéje, mely fel nem mondatik.

Az 185⁷/₈-dik évi költségvetés a felsőbbileg történt kiigazítás után Netto bevételül 278,437 forintot; kiadásul pedig 274,192 frtot mutatott.

A magánosok és alapítványok részéről alírással együtt 1'000,000 tevő nemzeti kölcsönből már csak 81,000 pforint van hátra, mely összeg a lejárandó részletek szerint szinte pontosan fog fizettetni. Ezen eredményhez azonban csak úgy juthatánk, hogy a magas cs. kir. kormány a község részére kiadott vinculált — tehát el nem adható — birodalmi kölcsön kötelezvényeket, különös kegyelméből devinculálta, vagyis — eladhatóvá tette. Így azután a kötelezvényeknek részenkénti eladásából befolyt pénz, a „birtok viszony“ czim alatt tárgyalandó tanyaföldek eladásából származott pénzüvedelemmel együtt, birodalmi kölcsön czélokra s adósság törlesztésre fordítván, ez idő szerént van még a városnak — a cautio végett még ki nem adathatott kötelezvényekkel együtt — mintegy 180 ezer pfrtnyi kész tőkéje birodalmi kölcsön kötelezvényekben.

A város főbb jövedelem forrásai a 118,000 pfrtra menő földhaszonbérék, s a 70,000 pforintnyi regalejövedelmek. Ugy látszik azonban, hogy a földjövedelem, a regalejöve-

delemmel együtt, a legutóbbi években növekedésének tetőpontját érte el; a termények árcsökkenése, s különféle kedvezőtlen mellék körülmények, melyek a regale bérletek alábbszállását okozták, egyelőre azt is valószínűvé teszik, hogy eme jövedelmek még lejjebb szállanak.

A mi különösen az ugynevezett **átkelesi vámot** illeti, — mely itt a kövezetvámot pótolná, — ez a vásári helypénz tariffával együtt vizsgálat alá vétetvén, lejjebb szállítatott. — Azon körülménynél fogva azonban, melyszerint most a község burkolati munkákra évenként mintegy 30,000 frtot költ, bizton remélhetjük, hogy a nagyméltóságú cs. k. országos hatóság ezen, sokáig úgy sem tartható átkelesi vám helyett a kövezet vám szedhetést meg fogja engedni.

A sorompó vonalok egyébiránt 1855-ben szabályoztattak, s egyszersmind 8 új vámház építettet.

A **pálinkamérési regale** a füszerkereskedésekben nem korlátozható, spiritus árulás miatt, a múlt évekhez képeest jövedelemben 40%-val alábbszállott.

A **bormérési regálét** illetőleg, ennek jövedelme a városi házi pénztár és a bortmérető polgárok közt akképpen van megosztva, hogy egy, polgárokból álló bortmérető társulat titulo regali ezért a községi pénztárba évenként 20,500 frtot fizet.

Minthogy azonban ezen regale jövedelem korlátlan concurrentia melletti bérbeadás útján körülbelől 40,000 ftra könnyen felemeltethetnék, másrészt pedig a bormérő helyeknek mostani határozatlan száma ellen jelentékeny rendőri nehézségek forognak fent: a polgári bormérésnek felsőbb

helyen épen folyamatban lévő szabályozása anyival is kívánatosabb lett, mert a mostani szokás szerint e kedvezményben, — bérbeadni e jogot nem szabadván — csak azon polgárok részesíttetnek, kik a bormérést épen gyakorolni kívánják.

Mint többnyire mindenütt, úgy itt is az **erdők**, tekintve a nagy kiterjedést, és a képviselt értéket, legkevesebb tiszta jövedelmet adnak. Az évi brutto bevétel 60,000 frtot tesz, mely összegből az erdő administratio a vágásdíjakkal együtt 25,400 frtot, az adó pedig 12,600 frtot vesz évenként igénybe, és így egy kat. hold valóságos erdőtér — az összes 24,200 holdból áll — évi jövedelmül csupán 55 krt. ad.

A vasút nem csekély faszükséglete mellett még eddig a tűzifa árára, — daczára azon körülménynek, hogy e vidék fában igen szegény, — befolyást nem gyakorolt; és ehez Debreczennek, az erdőkben gazdag észak-keleti vidékekkel való vasúti összeköttetése mellett, egy hamar kilátása nem is lehet.

A több századok óta fenálló **városi nyomda**, különben is csak mérsékelt jövedelmében, egy második, még pedig magán nyomdának nem rég történt engedélyezése által anyival is bizonyosabban rövidséget fog szenvedni, mert ekkép az úgy sem igen nagy helyiszükséglet megoszlik. Ezen nyomdának bérbeadása megkísértetett ugyan, azonban a küszöbön álló versenytárs miatt, a kitűzött feltételek mellett, vállalkozó nem akadt.

A városi két **cserép** és **téglavető**ekben évenként egyre másra 3 millio tégla, és 600,000 cserép termeltetik. Jö-

vedelem szaporodásra itt sincs kilátás, mert magán téglavetők is versenyeznek, azonkívül pedig a községválasztmány határozata szerint, — miután a náddali fedés ezentúl a külvárosokra nézve is betiltatott, — egy része a termelt mennyiségnek szegényebb lakosok számára kiállítási áron fog kiadatni.

Ámbátor végül a város jövedelmei az utóbbi 10 évek alatt meglehetősen szaporodtak, mégis másfelől a terhek, főleg pedig — hogy helyesebb kifejezést használjunk — a közmivelődés igényei oly nagy mérvűek, mikép az előleges költségvetés kellő egyensúlyban csak felette nehezen tarthatatik.

Kevésbé jelentékeny adatok mellőzésével itt csak a következők említetnek meg:

Az utóbbi 5 év alatt

a) Országfejedelmi adófejébe a községi vagyontól 221,000 frt. fizettetett.

b) A tiszaszabályozási munkálatok 111,000 forintot igényeltek.

c) Építkezések és javításokra 102,000 forint szükségeltetett.

d) A burkolatozás-, csatornázás- és vízvezetésre 123,000 frt. fordított.

e) A városi világítás 56,000 frtba került.

Ezen öt rendbeli tétel összesen 613,000 frtra rug, holott azok a múlt év tizedben évenként 10,000 frtot sem vettek igénybe.

A fentebbi tételekre nézve azonban mindenek előtt

megjegyzendő, hogy azon kiadásokra a község rendes jövedelme fordított, hogy itt községi adó nem fizettetik, s hogy a következő cikkben előforduló rendkívüli pénzforrás a tanyaföldek ára: részint birodalmi kölcsönbe fektettetett, részint adósság törlesztésre, nemkülönben a kincstári puszták, s más birtokok szerzésére fordított, s fog jövendőben is szolgálni.

Birtokviszony.

A községi s magán földbirtoknak, az ösiségi legfelsőbb pátens következtében szükségessé vált elkülönítése és rendezése az 1854-ik évben foganatba vétetett.

A Pacz, Fancsika, Bánk, Haláp, Gút, Nagycsere, Pallag, Monostor, Macs, Zelemér, Ondód, Szepes, Ebes, Hegyes, Elep, Kösélyszeg, Álomzug, Mátá, Zám és Ohati birtokokból álló, 17 □ mértföldet tevő városi határnak vagy is 170 ezer cat. holdnak — melyből a polgári magán birtok öszvesen 54,000 holdat tézsen — egy nagy részét, a község már évszázadok óta, részint tulajdoni joggon, részint több nemes családoktól, úgy szinte a magas kincstártól zálogban bírta.

1818-ban a község, mintegy 27,000 hold birtokot, 4,820 parcellákban alzálogképpen egyes polgároknak engedett át, ez vólt eredete a jelenleg 522 számra menő tanyáknak. A zálog summa 9,000 □ öles parcellánként eredetileg 100 pft vólt; ezen öszveg azonban az idők folyama

alatt gyakran előfordult többszöri eladásoknál figyelembe nem vétetvén az apródonként felrugtatott közép ár 1854-ben parcellánként körül belől már 300 pftra emelkedett.

Hogy tehát részint az említett legmagasabb pátensnek elég tétessék, részint pedig és főleg, hogy a község általi visszaváltás esetére a tanyabirtokosok elkerülhetlen megromlása elhárítható, a nagyméltóságú cs. kir. Országos Hatóság jóváhagyása mellett elhatározta a község, hogy ezen birtok részek az egyes polgároknak, parcellánként még 200 pft ráfizetés mellett eladassanak; ezen örökeldésből befolyó pénzösszegek a nemzeti kölcsönre, az onnan befolyó és befolyt állam kötelezvények eladatása után pedig a város adósságainak törlesztésére fordítván.

A mi már a városi földbirtoknak örökítését illeti, Ő cs. kir. Apostoli Felsége Legkegyelmesebb Urunk s Császáruk 1854-be megengedni méltóztatott, hogy a városi község által 635,000 pftnyi zálog összeg mellett már a múlt század óta birtokolt 41,000 hold kincstári puszták 419,000 ft. ráfizetés mellett a magas kincstár által a községnek eladassanak, s ebből 200,000 ft. készpénzül már le is fizettetett. A községet illető többi földbirtok egy része az utóbbi 4 év alatt zálog perek által ugyan megtámadtatott, s ezek közül néhány még most is folyamatban van, azonban nem alaptalan a reménység, hogy a község jelenlegi kiterjedt birtokait, nem épen felette nagy pénz áldozat utján megörökíthetni képes leend.

A város tulajdonképeni határához tartozó fentemlített praediumokon kívül, bir még a város Szováth és Sámson

szomszédos községekben 5076 holdnyi majorsági földeket. Szováth községében az urbéri rendezés már 1846-ban megtörtént, Sámsonra nézve pedig csak most van folyamatban.

A most nevezett két birtokokért a község urbéri kárpótlás fejében már 77,370 forintot kapott földtehermentesítési kötelezvényekben, Sámsonról illetőleg pedig a szabályozási kérdéstől függ, vajjon a további kárpótlást az állam, vagy a volt jobbágyok fogják-e teljesíteni, esetlegesen pedig, vajjon ismét birtokába jut-e Debreczen községe előbbeni, most egy részben a volt jobbágyok kezei közt lévő majorsági földjeinek?

Ezen két birtok jelenleg 32,000 ft. haszonbért hajt.

Erdőkezelés.

A 41,000 kat holdat tevő községi erdőségekben bírnak az egyes polgárok az elszórt erdőtisztásokat mint kaszállót, körülbelül 12 ezer kat. hold térségig, — a nélkül hogy ezen parcellák eddigelő felmérétek volna. — Egy bizonyos kaszálló parcella területének megjelelése, mely eddig boglya szerint történt, a nagyméltóságú cs. kir. Országos Hatóság által oda módosított, hogy ezentúl 3600 □ öl, egy boglyás kaszállót fog tenni; hogy azonban ezen kaszálló részek a fentebbi egység alapján, határjelekkel ellátva szakíttathassanak ki, s adathassanak át birtokosaiknak, az összes erdőségeknek folyamatban lévő háromszegítő fel-

mérése anyival is inkább halaszthatatlanná vált, mert ezen erdőkaszáló birtokosok, erdővédelmi tekintetből szigorú korlátok közt tartandók; azt azonban, valjon ezen birtokoknak az erdőtestből eszközlendő áthelyezés útjáni kikebelezése nem legtanácsosabb volna-e, a legközelebbi jövő fogja annál bizonyosabban elhatározni, mert az erdőtörvénynek életbe léptetése által, ezen kaszállóknak az eddigüöl csak igen eltérő s korlátozott használata fogna lehetségessé válni.

Az erdőnövelés azon tisztásokban, melyek nincsenek egyesek birtokában már megindított, ugy szinte a faiskolák állítása is foganatba vétetett.

Egy kis rész kivételével a tölgyerdőknél szokásos 60 évi vágás forduló már évtizedek óta behozatott, és szigoruan megtartatik. — Az évenkénti 416 kat. hőlndnyi vágásból a szép menyiségü fűrészelt hiddeszknán, épület s szerszámfán kívül egyremásra 9000 bécsi öl, 3 láb hosszú tűzifa kerül ki, mely a várostól $1\frac{1}{2}$ —2 mértföld távolságra lévő vágástéren ölenként 4 f. 24 krjával adatik el; ezen famenyiségnek azonban egy kisebb része 3 év óta, valamint ezután is a burkolatnál megjegyzett kulcs szerint a faburkolatra használtatik fel.

Az erdőszeti személyzet 1 erdőmester, 3 erdősz — egy negyediknek engedélyezése javaslatba hozatott — és 40 lovas erdő csöszből áll; ezen személyzet az erdőtörvény életbe léptetése óta, szolgálati ruhával, illetőleg szolgálati jelekkel van ellátva, és szabályszerűen feleskettetett.

A gyakran előforduló erdőégések megakadályozása és

elfojtása végett, ezenfelül a szeles tavaszi hónapokban, ezen időre fogadott tűzörlegénység állittatik fel.

Községi legelők.

A legelő földeknek 54,000 holdnyi roppant kiterjedését tekintve, mindenek előtt önként is azon kérdés merül fel, vajjon nem kellene-e legalább egy részét ezen nagy földterületnek szántás alá venni?

Ezen, Debreczen jövőjére oly nagy befolyással lévő kérdést mielőbb, és ígenlőleg kellend eldönteni.

A 40,000 holdra menő ugy nevezett Hortobágy tudniillik a 17-ik század közepétől fogva, a midőn az ottani helységek a Törökök által feldúlattak, néhány csekély parcellák kivételével, mindig s kizárólag csak legelőül használtatott, holott abból legalább 12—15,000 holdnyi térség aránytalan nagyobb haszonnal eke alá kerülhetne.

A múlt évekbeni tapasztalás ugyan is elvitázhatlanul bebizonyította, hogy a tiszaszabályozás ezen pusztáknak kizárólag legelési czélokra való használhatását továbbra lehetetlenné tette. A magasabban fekvő legelőterek ugyan is Junius elején már elsülvén, legkevesebb tápot sem nyújtanak, az elszórva fekvő s a tiszaszabályozás előtt vizinövényekkel fedve volt lapályok és mocsárok pedig kiszáradván, a helyett hogy meggyepesednének, gyakran ugynevezett vakszikes laposokká válnak; sajátsága ez ezen sziksóval túlterhelt nehéz agyag talajú ártérnek, hogy kiszáritása után kopasz térek állanak elő, melyeken minden növény élet elhal.

De más, eddigelé tekintetbe alig vett körülmények is figyelmet érdemelnek. Mi sem tarthat örökké. A 200 év óta fel nem tört s szántás alá nem került földben a fűgyökér igen elcsenevészett; a juhnyájak száraz években a gyökérlegelés által egész térségeket kipusztítanak. Hogy ezen sűrű, vert agyag földet a nyári eső át nem hatja, bizonyítja ama tapasztalás, mely szerint a nyári zápor eső az elfonnyadt fű gyökeret legfeljebb csak hajtásra bírja, s hogy néhány nap alatt a legelő ismét elsül. Végül a legelés alatt elszoródó trágya keveset javít, mert elszáradva, a szél által tova separtetik.

Tekintetbe véve immár az előre bocsátottak szerint, hogy ezen úgy nevezett „külső legelők“ földadó és egyenértéki díjjak fejében évenként 13,000 pfittal terhelvek; továbbá hogy a most szokásban lévő használat szerint, a marhatenyésztésnek legnagyobb terhelhetése, hogy ne mondjuk veszélyeztetése mellett is, a községnek katast. holdankint — noha a becslési munkálat 1 ft. 20 krt. mutat pengő pénzben — tiszta jövedelmül csupán 24 krt képesek hajtani, valóban nem lehet már távol az idő, hogy a jelenlegi használati módtól, mind a község, mind a marhatenyésztők érdekében eltérjünk.

Legelfogadhatóbbnak és könnyebben kivihetőnek látszik lenni azon itt ott már megpendített eljárás, mely szerint:

1. A kérdéses 40,000 hold külső legelő, a földminőségnek kellő tekintetbe vételével, 10 lehetőleg egyenlő parcellákra osztatnék.

2. A helybeli marhatenyésztők közt 10 társulat ala-

kulna, melyek az említett parcellákat, a város pénztárába fizetendő illő földbér mellett, 12 évre használatukba átvennék.

3. A társulatok kötelezve lennének, — hogy az eddig oly lelkiesméreletesen követett nomádgazdálkodástól valahára eltérvén — minden egyes parcellán hajlékot építsenek, szárnyékokról, elegendő kutakról gondoskodjanak, legalább $\frac{1}{3}$ -át a szántásra alkalmas földnek évenként feltörjék, nemkülönben hogy minden helybeli lakosnak jószágait aránylagos legelőbér mellett befogadják.

Gyakorlati uton eszközzendő kísérlet lenne ez, mint lehetne ezen különben évről évre kevésbé használható ropant térséget, a nállunk bevégzett tiszaszabályozás után, gazdasági viszonyaink kellő figyelembe vételével okszerűbben használni.

Végre azt, ha valjon már a legközelebbi jövőben nem volna-e szükséges ezen téreknek üdönként hasznosnak mutatózó árvízzel való megfuttatását a tiszta védtöltésén építendő zsilipek által lehetővé tenni, a tudomány s tapasztalás megmutatandja.

A mi közvetlenül a város közelében lévő 14,000 kat. hold legelőt illeti, azt a lakosok egészen ingyen használják, olykép, hogy még a földadó, és illeték egyenérték is a városi házipénztár által fedezettett a legutolsó 2 esztendőben. Miután azonban a marhák száma, mellyel minden lakos szabadon legeltethetett, eddig meghatározva nem volt, ezen tulajdonkép s leginkább csak a fejős marhák számára rendelt legelő, nyereszkedési és tenyész-marhákkal anyira

elárasztatott, hogy az ingyenhasználatnak korlátozása immár elhalaszthatlanná vált, és az e feletti tárgyalások épen folyamatban vannak.

Ezen utóbb említett belső legelőre nézve még alig egy évtized előtt is azon dicséretes s okszerű szokás állott fent, hogy változtatva minden évben egy bizonyos rész felszántatván vetés alá használtatott, mely gyakorlatot szükségesképpen ismét életbe kell léptetni.

Földmivelés.

A községi határban eddigelé csak 46,000 kat. hold van eke alatti használatban, a mi az összes területet és a föld minéműségét tekintve nem lehet kielégítő; a belterjes előhaladásról hasonlóan semmi örvendetést nem mondhatni.

Az 1855-diki rendkívüli gabona árak mellett még a lehető legelhanyagoltabb földmivelésnek is jutalmazónak kellett lenni; mindenki, sőt a módosabb iparűzők is tolongva járultak a városi földbérletekhez, de az itt szokásos gazdálkodási mód, és a termények árának egyremásra $\frac{2}{3}$ -val történt leszállása mellett most már a haszonbért is alig képesek fizetni.

Azon körülménynél fogva, melyszerint a földmivelés és marhatenyésztés itt a polgároknak és lakosoknak fő kereseti ágát képezi, helyén látszik felemlíteni azon okokat, melyek ha bár csak fokozatos kifejlődhetőségüket is gátolják; ilyenek:

a) A város környékén több helyeken látható roppant trágyahalmok mindenek előtt szomorú tanúságot tesznek azon alapoknak fel nem ösmeréséről, mely a termő képességet évről évre alábbszállítja. A tanyákon nyert legjobb szarvasmarha trágyának nagyrésze tözeknek készítve kiszárrítatik, s részint ott szolgál tüzelőül, részint téli fűtőnek még a városba is szállítatik!!

b) Az ugarolás csak kevés gazdánál van szokásban, s miután a szántóföld nálunk túlnyomólag nehéz ragacsos agyagból áll, a még most is leginkább használt régi paraszt eke, kivált őszi szántáskor, alig hat 2—3 ujjnyira a földbe; ez okozza azután a gyakori kifagyást, az őszi vetés pedig meg nem bokrosodhatván, erőtlenül indul tavasszal szárba, végre a föld évről évre jobban elgyomosodik s taraczkosodik.

c) A búzát nálunk még leginkább csutka földbe vetik, a mag e szerint körülbelől csak October 20—31 közt vetetvén el, csak tavasszal szokott csirázásnak indulni; ezen mindenesetre helytelen vetésforgás mellett, sajnosan tapasztalható ezenfelül, hogy az ugynevezett forgó — tar — búzát vetik, mely többnyire megszorul s alig fizet 3—4 maggal.

d) Az ez idő szerént oly jól jövedelmező repcze és dohány-termesztés, melynek pedig az itteni éghajlat is kedvez, csak helyenként és csupán a nagyobb gazdánál honos, mert a trágyázás és szorgalmas földmivelés — mint mondva volt — időt-rablónak, költségesnek, sőt néhol éppen feleslegesnek tartatik, és elhanyagoltatik.

Baromtenyésztés.

A baromtenyésztésről sem mondhatunk kedvezőbbet. Az összes marhalétszám jelenleg mintegy 14,000 darab szarvasmarha, 3,000 ló, 12,000 sertés, és 26,000 különféle juhokból áll.

A marhatenyésztést gátló körülményekből felemlitendők:

a) Az eddig szoroson nomadszerűleg gyakorolt legelő rendszer, melyszerint a lábasjóság April elejétől kezdve October végéig a várostól 5 mértföldnyire eső pusztákon nyaral, legkisebb ápolás és gondviselés nélkül. Emberek vagy beteg marhák hajlékáról vagy szárnyékról szó sincs, s szándékosan nem vólt gondoskodva, ez által sem óhajtván a régi patriarchalis szokástól eltérni. Hő nyárban, a mocsárok kiszáradása után az itt találtató kútak a marhák itatására rendszerint elégtelenek, s ezen vízhiányból származnak azután a gulyákat s nyájakat tizedelő gyakori betegségek.

b) Minthogy a jobb takarmány a gazdasági vonójóság számára sem elegendő, a tenyésztésre tartott szarvasmarhák s lovak, Karácsontól Aprilisig, a leghitványabb takarmánnyal, ugymint: búza s rozs-szalmával teleltetvén, csak tengődnek s elsatnyulnak.

c) A hibás csődörök s bikáknak a gulyákból s ménesekből való kitiltására eddigelő semmi gond sem fordított. Ennek legközelebbi szomorú következése, a szarvasmarháknak és lovaknak már több évtizedek óta tapasztalható elfajúlása.

Mennél szomorítóbbak az itt előadott viszonyok, annál nagyobb örömmel üdvözölte a községi választmány 1857-dik év Augustus 31-kén tartott ülésében ama hírt, melyszerint a magas cs. k. Kormány itt egy gazdasági s erdőszeleti szakiskolát, mint a gazdasággal egybekötve szándékozik felállítani, mely alkalomból a községi képviselőség a város erdeje mellett 400 holdnyi igen jó szántóföldet ingyen felajánlott, és kötelezte magát, hogy a minta gazdasági épületekhez szükséges téglát a város téglavetőjéből, úgyszint a kemény épületi fát termelési áron adandja, és végre, hogy az elméleti oktatáshoz szükséges tantermekről szinte saját költségén gondoskodand; mindezekért ide való két ifjúnak ingyen leendő kiképzését, és azt kötvén csak ki, hogy a tanítási nyelv — magyar legyen.

A „*verba movent, exempla trahunt*“ nálunk bizonyára igazolva lesz; mert hiszen a jelesebb gazdák szomszédainál most is nagyobb szorgalmat és tevékenységet tapasztalunk, mint azoknál, hol a buzdító példa, és a kézzel fogható haszonnal egybekötött eredmény mindennapi hatását nem gyakorolhatja.

Hogy ily körülmények között egy, kiválólag a gyakorlati iránynak hódoló, leginkább azonban földbirtokosok s gazdákból alakulandó gazdasági egyesület hiányát igen érezzük, ki merné kétségbe vonni.

Az indolentia legyőzésére s a fenyegető elmaradás meggátlására, saját jobb akaratunk s tevékenységünkön kívül, útbaigazításra, s a kézzel fogható eredményből vonható tanúságra van szükségünk. Azonban az eszközök-

nek e célra szolgáló megválasztása anyival éberebb figyelmet igényel, mert itt, mint mindenütt, nagy a ragaszkodás a régihez, az újítások nem könnyen találnak fogékony pártolót; megghiúsult kísérletek pedig kimondhatlanul sokat ártnak.

Végül megemlítendő még, hogy a magas es. k. Kormány, a napokban folytatott tárgyalások szerint, itt egy hágató és remontázó állomást telepít meg, mely a felette elhanyagolt lótenyésztés emelésére a legjobb hatással leend. A községi választmány 1858. September 20-kán tartott ülésében e célra a szükséges építkezési térnek díjmentes átengedése mellett, 250,000 téglát, és 60,000 cserepet ajánlott meg.

Az évszázadok óta fenálló városi ménes létszáma jelenleg 94 darabból áll. Szép, felette izmos, tüzes, délczeg s futó faj, melyben a spanyol és magyar vérnek keresztezését első pillanatra fel lehet ismerni. — E ménes 1854 óta télen istállóztatik, mit több tekintetek javasoltak, különösen pedig a tapasztalható könnyebb szelidítés felette szükségessé tett.

Ipar és kereskedés.

Az immár közel egy év óta megnyitott vasúti és táv-irdai közlekedés Szolnok és a birodalom nyugoti részeivel, az összes kereskedésre nézve ily válságos időkben nem nyújthatá Debreczennek sem azon előnyt, melyet reményleni lehetett; a Debreczen-Kassai, nemkülönben a Nyir-

egyház-Mármarosi épülőfélben lévő vonalok azonban, — különbeni kedvező conjuncturák mellett — az általános és oly hosszan tartó üzlet pangásnak új piaczkok nyitása által hihetőleg véget vetendének.

Hogy a vasuti összeköttetés az ezelőtti üdökhöz képest úgy is igen megcsökkent vásári üzletre káros befolyással fogna lenni, azt más városok példáján okulva, gyanítani lehetett, s be is következett; a fentemlített vonalok kiépítésétől azonban ez irányban is csak jót lehet reményleni.

A szabadalmazott osztrák nemzeti banknak 1856-ban itten megnyitott fiók intézete a kereskedőségnek anyival is nagyobb előnyére szolgál, mert a különben is csekély alappal működő egy takarékpénztáron kívül egyéb hitelintézetünk nincs.

Több helybeli iparos testületek folytonos munka s kelendőség hiányáról panaszkodnak.

A czéhileg fenálló legtöbb kézműiparok e bajon az új mesterjogokért folyamodók akadályozása, nemkülönben az által is vélnek és igyekeznek segíteni, hogy némely iparcikkre nézve a kereskedésekbeni árulás betiltásáért folyamodnak; az ipart s kereskedést szabályozó ideiglenes utasítás pontos foganatosítása mellett azonban, míg egy részt az efféle helytelen kérelmek visszautasítatnak, más részt azonban a versenyzéstől idegenkedés sok kézműiparoknál könnyen megmagyarázható, ha tudjuk s felgondoljuk: hogy a megszokott régi modorhoz való konok ragaszkodás, a földmivelésnek mellesleges üzlete, s az életre valóság hiánya, azon szomorú állapotnak bizonyára főokai,

melybe a legtöbb iparosok a napról napra növekedő rop-pant concurrentia mellett jutottak.

Hogy a községhatóságnak ily viszonyok közt semmi áldozatot kimélnie nem szabad, hogy legalább a növekedő iparos ifúság kellő kiképeztetésére módot és alkalmat szolgáltatasson, kétségbe vonni nem lehet.

Ország fejedelmi adó. Közmunka.

A község adója ez idő szerint évenként az illeték egyenértéken kívül 54,031 ftot, a lakosoké pedig 105,600 ftot tesz.

Az 1854-dik évben a község mint ilyen 26,300, a lakosság pedig 109,000 ftal volt hátrányban, s most mind ezen régi tartozások 12,000 forint hijával immár törlesztve vannak.

A házbéradó ez év folytán hozatott be, ámbár igen nagy nehézségekkel, mert a külvárosi házbirtokosok legnagyobb része a bevallási ivateket nem hogy betölteni, de aláírni is alig volt képes.

Az 185 $\frac{7}{8}$ -ik évi Országos közmunka illetőség 7,000 igás és 15,600 gyalog, a községi pedig 3,500 igás és 10,000 gyalog napszámából állott.

Az 1855 és 1856-ik évben a Püspökladány-Nagy-Váradai vasúti földmunkálatokhoz, az országos közmunkatartozásból a városi község által helyettesítés útján 34,000 ft. készpénz fordítottat.

Végül megemlítendő, hogy itt községi adó nincsen.

Ujenczozás, és katona beszállásolás.

A városnak, mint külön hadfogadó járásnak, ujencz-állítási illetősége 1854. és 1856-ban 80 főből; 1857. és 1858-ban pedig 110 főből állott, s így 4 év alatt 460 legény állított. — A sorshúzás és beállítás alá tartozó 1-ső korosztálybeliek száma évenként 300 — 350. — A 80 főnyi illetőségnél, a kellő szám kitelése után egy része a sorsot húzottaknak, mint felesleg, elbocsáttatott, de a két utóbbi ujenczozásnál a 2-dik korosztályra is rákerült a sor, az illetőségből hiányzott szám ebből pótoltatván.

Átalában úgy lehet venni, hogy a szabályszerű 60 hüvelyknyi katonai mérték mellett csak 30% találtatik alkalmazhatónak; ezen nem kedvező eredményt másnak alig lehet tulajdonítani, minthogy a figyervek már felette gyenge korukban nehéz munkára alkalmaztatnak, s lovagolnak, mi által nemcsak testi kiképződésükben maradnak hátra, hanem számosan ágyékszakadásban is sinlődnek, vagy gyakran más testi hibába esvén, hadi szolgálatra alkalmatlannak nyilváníttatnak.

A katona beszállásolásra nézve megjegyztetik, hogy itt a közönséges helyőrség egy dandárból, s egy gyalog ezredi törzsből, továbbá 2 gyalog zászlóaljából, egy lovasági osztályból, salétrom felügyelőségből, hadbírószámból, fő élelmezési igazgatóságból és egy hadbiztosságból áll; ezek szerént itt általán véve 90 tiszt és 1700 — 1800 ember van állandóul beszállásolva, ehez járul még ez idő szerént a cs. k. katonai térképező test két osztálya is. — Ezen

örcsapat részbeni elhelyezéseül a község 6 bérelt házat állított elő, melyekből egy 240 fönyi férhellyel helyőrségi korodául, a második 100 emberre bőrtönül, a többi 4 pedig 600-ra a legénység szállásául használtatik. Ehez járul még, hogy Debreczen egyúttal főátkelesi állomás lévén, itt kisebb nagyobb csapatok különféle irányban vonulnak át, miért is a városnak nagy része katonasággal folytonosan el van látva.

Ez azonban így csak a legénység közös elhelyezésére nézve áll.

Sokkal több nehézségekkel van egybekötve a cs. kir. katona tisztikar beszállásolása. — Bérház itt csak igen kevés van, miután többnyire csak egy lakrészt találtak, melyet a háztulajdonos maga használ.

Hogy tehát ily körülmények között a legfelsőbb beszállásolási rendeletnek elég tétethessék, a városi hatóság a házbirtokosok javára legcélszerűbbnek találta: több nagyobb szerű egész házakat s szállásokat évi bérbe venni, és azokat oly házbirtokosoknak, kik a hozzájuk rendelt tisztet elhelyezni csakugyan nem képesek, a beszállásolási tartozáshoz mért fizetésért albérlébe adni.

Az átvonuló katonaság nem csekély számú előfogatot igényel. 185³/₄-től 185⁶/₇-ig bezárólag egyremásra évenként 4,000 előfogati szekeret állítottak elő a vonójószág tulajdonosok, s ezeknek legnagyobb része a cs. kir. katonaság számára szükségeltetett. — Az előfogati szükséglet 185⁷/₈-ban 50%-val alább szállott, s ez a múlt év November havában megnyitott tiszavidéki vasútnak tulajdonitandó.

Burkolat.

Daczára azon körülménynek, hogy sok vidékeken, hol a burkolatra alkalmas köanyag szinte hiányzik, a találékonyosság, szorgalom s tevékenységgel párosulva, jó utakat s tartós utcaburkolatot bírt létre hozni, nálunk mindazonáltal a legközelebbi időkig minden kísérlet meghiúsult.

1854-dik évig ugyan is ezerek pocsékoltattak a téglaburkolatra kellő meggondolása nélkül azon körülménynek, hogy Belgiumban és Hollandiában az ilyes célra használt téglák a legkitünőbb minőségű agyagból készítvék, a milyen nálunk nincs, de ezen felül a burkolati téglák készítése s égetése felette hiányos volt.

Az 1855-dik évben megkísértett tölgyfa czövekekkel burkolás nemcsak czélszerűnek, és kevesebb költséggel járónak bizonyult be, mint például a köburkolat, hanem a legutóbbi 3 év alatt már 2200 folyó vagy 7000 □ öl szekérút készült, mely minden igényeknek megfelel. Az ugyan áll, hogy ezen burkolatnak tartósságát mindenestre az idő határozandja meg, tekintve azonban, hogy ezen faczövekek a héjtól s fejrnyétől előlegesen megtisztítva, erősen megsujkolt földbe, hasonlóan erős tölgyfából készült útpárkányzatok közzé homok ágyba helyeztetnek és szorítatnak; tekintve továbbá, hogy kerek czövekeknél, ha közeik homokkal jól betöltetnek, a hideg, meleg és nedvesség oly kártékony hatást nem gyakorolhat, mintha a faanyagnak megdagadásával a kiterjeszkedhetőség gátolva van, — kétséget sem szenvedhet, hogy a szóban

forgó burkolati mód tartósságára nézve sem enged a köburkolatnak.

Ezen burkolat további előnyeiül megemlíthető még:

a) hogy nálunk — midőn 5 négyszegőre 2 öl fát használunk fel, s mindent beleszámitva egy □ öl 9 pfrtba kerül — ez jóval jutányosabb a köburkolatnál, s mégis van legalább olyan tartós;

b) a köburkolatnak nyárban tapasztalható alkalmatlan átmelegülése, mely költséges öntözést tesz szükségessé;

c) minthogy a faburkolat kissé ruganyos, a járáskelés rajta sem embernek, sem baromnak nem oly fárasztó, mint a kövön, a szekérféle pedig sokkal csekélyebb kopásnak van kitéve.

d) Végre említést érdemel még azon finom éles por is, mely a köburkolat elhasználásából keletkezik, s nagy városokban kiapadhatlan forrását képezi az oly gyakori tüdőbajoknak.

Járda készítésre 1854-ig hasonlóan élökre rakott téglák használtattak, azonban a hiányos égetés miatt csakhamar egyenlőtlenül elkopván, 2—3 év múlva már költséges javítások szüksége állott elő, legközelebb 2 ½ hüvelyknyi vastagságban 9 □ szög hüvelyknyi téglákkal tétetvén kísérlet, az ilyen járda kényelmesebbnek és tartósabbnak is bizonyult be.

A nagyméltóságú cs. k. Helytartósági Osztálynak rendelete következtében ezentúl itt is, mint más városokban, a házbirtokosok tartoznak a járda készítés költségeit viselni, magától értetődvén azonban, hogy csak bizonyos meghatározott, például szűkebb utcákban legalább 4 lábnyi szélességben.

Utczatisztogatás.

Az utczatisztogatásra ezelőtt csak igen csekély figyelem fordított, a csak kevés számú csatornák bedugulása, s az utczákon elszórt, s elhagyott szemét és trágya okozta az országos hírben volt debreczeni sártengert. E bajon is immár segítve van, mióta az udvarokból a fiók földalatti csatornák elkészültek, melyek a városi földalatti főcsatornába ömlenek, — a főcsatornák vizei pedig rendes levezetés által a város alól deriváltattak, — ezen intézkedést követte a rendezett utczatisztogatás meghonosítása, lévén e célra egy felügyelő és 20 dolgozó, a szemét elhordására szükséges 3 szekérrel együtt felállítva, a mi évenként mintegy 5,000 pfrt költségbe kerül, és ez részint a bérkocsisok, talyigások és kufárok által évenként fizetendő díjakból, részint a Házipénztárból fedeztetik.

Ezen kezelési ágnak bérbeadása már több ízben megkíséreltetett, de eddigelő kivánt eredményre nem juthatván, kéntelen azt a városi hatóság házilag kezeltetni.

Ámbátor nehezen találkoznék valaki, a ki eme célszerűen rendezett utczatisztogatást elkerülhetetlenül szükségesnek ne tartaná, mégis fájdalom, sok háztulajdonos a háza előtti járda tisztogatás iránt kiadott hatósági rendeletnek, vagy csak igen felületesen, vagy épen nem tesz eleget, elanyira, mikép e városi hatóság hasonló mulasztások indokából már kényszerítve leend, rendeleteinek, büntetések alkalmazása által is fogamatot szerezni.

Népszámlálás.

A múlt évben legfelsőbbileg elrendelt népszámlálás a kitűzött határidőben megindítván, be is fejeztetett.

Nyomatékos okok tanácsolták a bejelentési jegyeknek alkalmazását; de hogy azoknak helyes betöltésére kellő figyelem fordíthatassék, a város maga 20 — a kívül eső tanyák pedig 10 részre osztattak, s ezen részek egyenként külön egyénekre bízván, vezetésük alatt a bejelentési jegyeknek szerkesztése November hó öt első napjában az egész városon, és annak területén bevégeztetett, s ennek utána a felvételi iverk készítése megkezdetett.

A menyiben azonban a lakosságnak nagy része az elszórt tanyákon tartózkodik, az eltitkolás kikerülhető alig volt, s így az eredmény minden figyelem s pontosság mellett még sem kielégítő.

A népszámlálási könyv tökéletes befejezése, és a névjegyzéknek elkészítése után, az itt 1854 óta fenálló községi anyakönyv kiigazítása megindítván, ezen munkát is immár végéhez közelget.

Mészáros ipar rendezése.

Daczára az itteni tetemes marhahús fogyasztásnak, eddigelé a tisztaság s egészségrendőri szabályokkal össze nem egyeztethetőleg, minden mészáros saját házánál vágott. Az e vidéken gyakori marhatolvajlások miatt, a vagyon biz-

tosság szilárdítása is szükségessé tette, hogy vágóhid építtessék. A mészáros czéh vonakodott azt saját költségén felállítani, akadt azonban vállalkozó, ki ezen, a helyi szükségletnek megfelelő építkezéseket, a nékie 8 éven át minden darab vágómarhától fizetendő 30 prk. dijszedhetés mellett, saját költségén telyesítette; a 8 év leforgása után ezen vágóhid a községnek szabad tulajdonává válván.

A mészáros iparág szabályozása itt, mint mindenütt a legnagyobb nehézségekkel van egybekötve; ehez járul még azon bajos körülmény, hogy a múlt időkben ezen iparág nem mint „korlátozott“ kezeltetett, mely okból még most is 62 mesterjog gyakoroltatik.

Ezen helytelen állapot orvoslásául elrendelte a nagyméltóságú cs. k. országos Hatóság, hogy további intézkedésig, e városban gyakorolandott mészáros mester jogok ne engedélyeztessenek, és hogy a közönség kényelme végett, a kijelölt város részekben 15 mészárszék nyitassék, melyekre nézve egy egy székemester felelőssége alatt társulatok alakuljanak, hogy ekkép az öszves mesterek élelmi keresete biztosítva legyen. Hogy továbbá a húsár szabályozásra nézve minél több adatok szereztethessenek, az évnegyedenként tartatni szokott próba vágatásokon kívül, két ellenörködő székek is nyitattak, melyekben a fogyasztási adónak lefizetése mellett mindenkinek szabadságában áll, a marha húst, az időszerénti árnál egy váltó krral olcsóbban mérhetni.

Mértékhitelítés.

Az ezelőtt használatban volt s kellő felügyelet alatt nem tartott különböző ür, — hossz- és súly mértékek, főleg alsó magyarországban nem ritkán csalásokra szolgáltatván alkalmat, eme helytelenség, az egész birodalomra nézve egyenlő mértékeknek behozatala, és az ezen mértékeket igazoló mérték-hitelesítő hivatalok föllállítása által orvosoltatott. Ilyen hivatal itten csak 1854 óta áll fent, és az általa eddig hitelesített különféle mértékek száma 22,289-re megy, melyekért 1,202 forint 55 krajczár hitelesítési díj fizettetett.

Kiutasítás kezelése.

Rendes élet mód és igazolás nélkül az országban kóborló és a fenálló szabályok értelme szerint elfogásuk esetében felügyelet alatt honi községükbe visszautasítandó egyének, e városon át igen nagy számban kísértetnek, — itt szabály szerént élelmeztetnek és mig tovább küldethetnének a város házánál különösen e célra rendelt helyiségekben letartóztatnak.

A közelebb múlt 5 közigazgatási év alatt 476 szállitmánnyal 6,659 ily egyén kísértetett ide s innént tovább, mely szállmányokhoz 916 előfogat szükségeltetett.

Tűzrendőrség.

Meggyőződés szerzettetvén arról, hogy ezen több mint 3,600 ház számból álló városban, az egy maga volt kéményseprő mester, segéd munkásaira kellően fel nem ügyelhet, s így kötelezettségének eleget nem tehet, az itt szokásba volt paraszt kéményseprők (pápa szemesek) ezen üzlettől eltiltatván, 1855-dik évben egy második mesternek idehívása iránt intézkedés tétetett; a város pedig ket-
tőjük közt felosztatván, mindenik a maga részére nézve felelőssé tétetett, a hatóság egyébiránt a meghatározott díjak beszedésében, a szükség úgy hozván magával, segédkezet nyújt.

Tűzveszély esetében mindketten kötelesek a helyszínen megjelenni, s az ott felügyelő hivatalnok rendezéseit teljesíteni.

Ez alkalommal helyén látom megemlíteni, mikép itteni működésem ólta, a cs. kir. kormányzék rendeletének folytában, az összes házak félévi rendes időszakonként bizottmányilag megvizsgáltatnak, feladata lévén ezen bizottmánynak, a tűzveszélyes kémények és tetők tűzmentes állapotba helyezése, vagy szükség esetén tökéletes elbontatása iránt intézkedni, s egyuttal megvizsgálni, valjon a minden háznál tartatni kellő tűzoltó szerek u. m. vizes hordó, veder, lajtorja, s horog használható jó állapotban vannak-e?

Az utczabiztosok pedig arra ügyelnek fel, hogy széna, szalma s egyéb gyúlékony anyag nagyobb halmazokban az udvarokon össze ne gyűjtessék, gondoskodván egy-

uttal arról is, hogy a városi fecskendők és vizes hordók folytonos jó állapotban legyenek.

Van a városnak jelenleg 9 tűzoltó puskája, két két vizes hordóval ellátva, s ezen tűzoltó eszközök úgy vannak a különböző negyedekben elhelyezve, hogy veszély esetén egy mindig közel kéznél lehessen. — A vizipuskáknak gyors elszállítására nézve jutalmak vannak kitűzve. Tűzveszélykor minden községi hivatalnok tartozik a helyszinén megjelenni, és az ott nyerendő utasításoknak eleget tenni, a rendelkezés alatt álló városi cselédség vederral, éjszaka lámpással ellátva hasonlóan köteles a vészhelyére sietni.

Nem lehet itt hallgatással mellőzni a helybeli reformatus főiskolai tűzoltó egyletet, mely egy Tanár vezetése alatt 50 tanulóból alakulva, az itt fájdalom, gyakran előforduló tűzveszélyeknél igen hasznos tevékenységet szokott kifejteni.

A tűzveszélyes anyagbóli építés végkép el van tiltva, s a sok helyen még most is látható nádtetőket javítani nem szabad, hogy pedig ezek tűzmentes cseréptetőkkel annál könnyebben pótolathassanak, a valódi szükséglethez mért segedelmet a városi hatóság mindenkor megadja. A nádvásár a nádbeszállítással egyetemben szinte betiltatott.

1854-től kezdve mostanig 42 tüzeset adta magát elő, s ezeknél a gyors segély által 17-szer sikerült a bős elemet még telyes kitörése előtt elfolytani. Ezen gyuladá-sokból a legnagyobb szám t. i. 12 az 1858-ik évre, — a legkisebb t. i. 1. 1855-re esik; elégett pedig ez idő alatt összesen 117 ház, s ezekből legtöbb t. i. 65. 1858-ban 12 tüzesctnél, — legkevesebb pedig t. i. 1. 1855-ben

egy lüzesetnél, magától értetődven, hogy ezek mind cserép tetőre épültek fel. — A jelenleg 36,229 frttal rendelkező ugy nevezett tüzipénztár ezen öt évi időszak alatt jutalom fejében 1862 frtot adott ki, s ebből a legnagyobb összeg 754 frt. az 1856-dik, a legkissebb pedig 48 frt. az 1855-dik évre esik.

Színház.

Hogy a Tekintetes községi Választmány és az egész igen tisztelt nagy közönség nagy becsü érdekeltségének is eleget tegyek, melyel a nép ízlése s erkölcsére hatni óhajtja, meg kell említenem a színházi ügy helyzetét annál is inkább, mert ezen kérdés körül oly sokféle híreket, a híreknek oly különféle színezetét olvasám és hallám már, hogy ez alkalmat a dolog valódi helyzetének közlésére fel nem használni, önnön tisztem sértése lenne.

Az állandó színház ügy, meleg pártolásba részesült, a Tekintetes Községválasztmány több rendü határozatának tanúsága szerint, melyeknek folytában nyert becses megbízásimba annál biztosabb lépéseket teheték s tevék az ügy érlelésére nézve, minthogy a színház dolga állandó alakjába a nagyméltóságú cs. kir. Helytartósági Osztálynak rokonszenvével s hathatós gyámolításával is találkozott.

Igy a Községválasztmány által választott közhitelességgel bíró Ybl építész személyesen nálunk vala, a színház egyik főfeltételének megoldásában velünk közreműködött, s javallata a színház helyének megállapítására nézve a Köz-

ségválasztmányoknak egyetemes belenyugvása folytában határozatra emeltetett.

Nincs itt helye elsorolni azon okokat, miért nyugvék meg a Községválasztmány osztatlan voksával a Czeglédutczai legszebb utcáknak közepén; azon okok különben is majd a nagyméltóságú Helytartósági Osztály bölcs birálatának lesznek tárgyává, anyit azonban itt megemlíthetek: hogy a közlekedés, tűz és életbiztossági rendőri tekinteteken kívül a kitűzött czállal igen megegyeztethető gazdálkodási szempont is nyomaték vala, melyszerént a felépítendő színház költsége nem csekély részét nem kívántuk telek vásárlásra fordítani, expropriációk által az egészet problematicussá tenni s nehezíteni, hanem választott a Tekintetes Községválasztmány helyet ott, melyen azon órába, melybe a kérdés megérett és az Országos Hatóság az egészre s részleteire megnyugvását nyilvánítandja, azonnal az építéshez kezdhetünk egy oly helyen, mely a városnak díszére s a publicumnak is kényelmére szolgáland, — enyit a helyről.

Megbizatásomnak azon részébe is eljártam, hogy az állandó színház építkezésének főelvét is megnyertük legfelsőbb helyről, s így az építhetés főelve el lévén legfelső helyen fogadva, helyünk is ily épületre méltó lévén a terv minden részleteibe költségvetésével, mely képessé teend bennünket, a részvények számát meghatározhatni, munkába lévén, sőt a bekövetkező téli napokra azoknak leérkeztét bizton várván is, a részvény társulat alakítása illetőleg szabályai pedig készen lévén, a terv s költségvetés leérkezendése oly helyzetbe juttatandja e kérdést, hogy ez min-

den idevágó és tartozó részletességével a főbiralat és helybenhagyás alá fog bocsáttathatni, melyel a részvény társulat alakításának kérdése is megleendvén oldva, a nagy közönység részvételének mezeje meg foghat nyilni.

Megemlitendőnek tartom még, hogy ez évbe a színházi esmert, bár zsenge tőkésenként a tudvalevő Rózsatér irányába hozott Községtanácsi végzés folytába öt ezer pengő forinttal növekedett, a menyibe ezen határozatot realisálni el nem mulasztottam.

A politikai s községi ügyvitel kezelése.

A 30 tanácsosból álló községi választmány 1854-ben nevezetett ki.

A Tanács, illetőleg a tanácsi fogalmazó személyzet 1 polgármester, 4 tanácsos, 2 tanácsbíró, 2 fogalmazó, és 2 fogalmazósegéddel e folyó évben szervezetett. A Tanács segédhivatalainak szervezése épen munkába van.

Az összes személyzet a fenálló 4 ügyosztályokhoz van beosztva.

Minden vasárnap délelőtt egy tanácsnok elnökelete alatt tisztiszek tartatik, melyen minden külső községi tisztviselők, mint erdőmester, erdőszők, mezőbiztosok stb. jelen vannak, részint hogy itt útutasításokat nyerjenek, részint hogy a felmerült eseményeket s nehézségeket előadhassák, és kisebbszerű építkezésekre, beszerzésekre jóváhagyást eszközölhessenek.

Az ügyszámok évenként egymásra a 13,000-et megközelítik.

A nagyméltóságú cs. kir. Országos Hatóságnak rendeletéből a városi Számvevőség ez év folytán rendeztetett.

A város házipénztárának, nemkülönben az itt kezelt különféle alapítványi pénztárak számadásai, a községtanácsosokból alakított állandó censuralis szék által vizsgáltatnak; a pénztárak véletlen scontrirozása pedig időről időre szabályszerűen eszközöltetik.

A 246,000 pengő forintra menő árva vagyon 1854-ben szervezett árvabizottmány által most már egészen a fenálló ebbeli felsőbb rendeletek értelmében kezeltetik; a községnek az árvabizottmányra fordított kiadásai évenként 2,073 pfrtra mennek, míg a procentualis díjak csak 108 pfrtot hoznak.

A folyó év Junius 20-ki legmagasabb rendelet által a tanácsra ruházott bizonyos kihágási esetekbeni vizsgálati és büntető eljárás folyó év September 1-től kezdve lehetőleg szabályozva megindított.

Saját organumai által gondoskodik továbbá a község, a cs. kir. Rendőr-legénység felosztatása óta, a közbátorság és éjjeli őrzéjratokról is.

Ezek azok, miket a Tekintetes Község-választmány egyenként és öszvesen is a legközelebbi évekbe mint valósággal megtörténteket elesmer, s így hiszem, hogy a vezér szavaimban felállított hű alapot előadásomba sehol ki nem kerültem, vázlatomnak van ugyan egy része, mely történt dolognak nem mondható, nem mondható mert annak megtörténendését a jövő időtől kell várunk; és én hazafiui melegséggel óhajtom, hogy azon idő, — mely ezeknek érlelést adand, e város lakosságának csak jobb létére, a marha tenyésztés és földmivelés emelésére, — messzire ne maradjon, értem azon észlelésemet és nézetemet, melyekbe és melyek által én mező gazdaszatunk és a marha tenyésztés ügyének a tulajdon gyarapodást és a jobb létet akadályozó helyzetét adám elő, de előadám azon utat és módot is, melynek alkalmazása és használata által ezen kiválólag földműves és mar-

hatenyésztő magyar lakosság megtartva eredeti típusát — a keresett czélt, anyagi javulását öt évi gondos figyelmem s meggyőződéselem után egyedül elérheti.

Számítok a Tekintetes Községválasztmány igaz birálatára, hogy előadásomnak ezen részét is a valódi helyzet hü felesmerésének tekintendi, mely hogy minél előbb jobbra forduljon, a szorgalmat és gondot pedig jutalmazóbbá tehesse, a Tekintetes Községválasztmánynak a népesség jobb létére s anyagi emelkedésére czélzó törekvésére s közremunkálására számítok; ki magamat becses jó indulatjokba ajánlom.

D^o BALLACI GÉZA.

